Elegiile lui Nichita Stănescu

Motto: ***Trupul meu viu și sufletul meu viu, / sau poate mai degrabă dorințele mele, / le-am ridicat ca pe niște globuri mișcătoare / spre stele.*** (Nichita Stănescu, Cântec de om)

Cuvinte cheie: elegie, imagine, Nichita, superrealism, eu, lumi

1. Greul interior al imaginii create în elegia lui Nichita Stănescu

Nichita Stănescu s-a născut în acel sfârșit de martie, într-un an al dublului magic al cifrei trei, ca senzor al vibrațiilor unei poezii ce anticipa începutul unei noi ere în creația versificată, o naștere cu mult înaintea celei care avea să justifice eliberarea eului față de un sistem rigid. El avea să fie unul dintre aceia care urmau să netezească drumul spre o creație spontană. Suprarealismul lui întrezărea drumul abrupt al superrealismului mileniului trei, în care superexistența dezvăluia închisul din interiorul dezvăluit și dezvelit de valtrapurile reținerilor o literatură în care cuvântul avea să lovească imaginea imaginației extrovertite. Tipul exhibiționist supraviețuia alături de cel introvertit și îi demonstra libertatea ca bun simț, chiar dacă goliciunea lui punea în valoare formele ascunse ale firii și ale cuvântului: ”El începe cu sine și sfârșește / cu sine” (2009:101), avea să scrie în începutul primei sale elegii, poetul-om Nichita Stănescu. Continuator al sistemului previzionar bacovian, interpret al unor unor semne bizare ale existenței fiindului, cercetător ale eului cosmic, cu care armoniza și-și petrecea marele timp fiindual, versul măiestrit al poetului descindea ca un hrismos în începutul de viață al sortitului: ”Nu-l vestește nicio aură, nu-l / urmează nicio coadă de cometă.” El cercetează ca un astrolog, fiind însuși un eu cosmic, când binele ar putea da omului legătura de care să se poată prinde și ridica.

Elegia, închinată sugestiv unui întemeietor de neam creator de artă, dezvăluie forma începutului și sugerează prin cuvântul artei literare versificate că din cel ce nu are de transmis vreun mesaj lumii: ”…nu străbate-n afară / nimic” de aceea profanul se întoarce, după ce nu mai este, la ceea ce e lipsit de formă și chip. Însă, literatul, asemănător sferei ”…are cel mai mult trup / învelit cu cea mai strâmtă piele / cu putință.” El se dovedește, în imaginea perturbată a firii și a egoului teluric că material ”nu are nici măcar / atâta piele cât sfera.” Mărturisitor al actului ființării omului de început, poetul descrie singurul mijloc al facerii, al începutului vieții: ”El este înlăuntrul – desăvârșit / și, / deși fără margini, e profund / limitat. Ruperea cuvântului din vers și continuarea celuilalt vers cu unele dintre cuvintele coborâte în graba exprimării dau o libertate a exprimării și o înaintare a gândirii în păreri care sugerează: ”Dar de văzut nu se vede.”

Nichita Stănescu vede lumii, traversează planuri nevăzute și trăiește cosmic fiindul teluric, dorindu-și lumea ca pe o trecere, un schimb a tot ceea ce se poate închega în sistemul existențial: ”Nu-l urmează istoria / propriilor lui mișcări”, spune la un moment dat, petrecut de vreme experimențială, lucidă, detașată de pântecul înnegrit de griji al vieții ce i-a fost

dată, ca un creat pentru eternitate. E pătruns de credință, pentru că din lumea de unde vine, divinul tronează peste aleșii ce au eul cosmic: ”El este înlăuntrul desăvârșit, / interiorul punctului, mai înghesuit / în sine decât însuși punctul.” Cât de doveditor este punctul ca semn al începutului de viață istovitoare în universul încărcat și lipsit de răspunsuri, câte enigme ale celui care gândește se întind ca aripile îngerilor și cât adevăr destăinuie poetul când spune: ”Aici dorm eu, înconjurat de el.” Pronumele personal el are atâtea semnificații și trimiteri de la geneză și până la timpul când, luminat de străfulgerări ale cosmicului, poetul destăinuie importanța existențială a acestuia și îl așează în elegia sa ca o nemărginire a visului în care dorește ca ”totul” să fie ”inversul totului”. ”El-ul” nu se opune mersului lumii și nici nu neagă acest invers care este ”totul”. Unde oare își încetinește mersul poet-om, care poartă numele bărbat și pe care îi vede populând pe unul din umerii lui, tresărind la ”șirul de femei” de pe umărul celălalt. Această populare este însăși viața și continuitatea ei ca lume însă poetul se detașează ca unicul purtător de aripi care ”bat” ca apoi să adoarmă într-un ”aici” care nu este al lumii, ci ”înlăuntrul desăvârșit, / care se începe cu sine / și se sfârșește cu sine…”. Sinele săvârșește creația ”nevestit de nicio aură”, și continuă cu ceea ce de fapt Nichita Stănescu a deschis lumea nouă a poeziei românești, în acel an 1966, ”neurmat de nicio coadă / de cometă”, pentru că această apariție cosmică a fost semnul prin care se vestea lumii nașterea fiului deusian. Coada de cometă, din Elegia Întâia, sugerează începutul, facerea noii lumi literare a creației suprarealismului, arta ruptă de reguli, poezia nerimată, rezistența prin idei sugerate în cuvântul exprimat.

2. Tumult în istoria luptei cu trecutul geticii

Nichita Stănescu fremăta mult în istorie și, poate de aceea, cuvintele lui sunt pătrunse de un misticism elevat, nelegat de profanul care nu înțelege adevărul, ci caută scopul de a domina prin neînțeles. El sugera ca un înțelept zamolxian ideea și lăsa cuvântul să pătrundă în mințile lor, a acelora care știau cum să intre pe poarta larg deschisă aparent a înțelesului și domina prin frumusețea cuvântului căutat să redea taina de unde: ”În fiecare scorbură era așezat un zeu” (2009:104).
A doua elegie, dedicată celui care a pătruns în getica frământată de taine și dedesubturi măiestrit dăltuite în ruine, istoricul Vasile Pârvan , pătrunde începutul: ”Dacă se crăpa o piatră, repede era adus / și pus acolo un zeu” și dă înțelesul dorinței omului arhaic, tracul străbun, că deusiană era toată existența lui și în puterea cerului era fiindul teluric, cât și eul gânditor și detașat de lumesc. În tot ce exista, ca fapt împlinit al inteligenței omului elevat, și cădea stricăciunii la un moment dat, așezarea cuvântului deusian semnifica întregire și repunere în mers, o continuitate a vieții: ”Era de ajuns să se rupă un pod, / ca să se așeze în locul gol un zeu…”. Însuși trupul omenesc era dovedit ca aparținător creației, o credință a făuririi trupului prin facere și o apropiere mai mult a omului de faptul deusian a creării prin iubire: ”ca să ne închinăm lui, pentru că el / apără tot ceea ce se desparte de sine.” Acest ”sine” pe care poetul îl amintește nu este altceva decât legătura pe care egoul teluric o are tot timpul vieții cu eul cosmic, însă puținii dintre oamenii lumii pământești vor ști să dea valoarea sinelui și apropierii lui de zeul protector. Luptătorul poate fi oricare dintre

urmăritorii vieții, acei căutători de daruri alese ale sinelui, poetul avertizează omul, însă nu pe oricare, ci doar pe acela dăruit să știe cum și în ce fel să slăvească din interiorul lui zeul.

3. Elegia stănesciană mai aproape de superrealismul mileniului trei

Cititorul s-ar putea întreba cum de abia la cea de a treia elegie am consimțit încercarea definirii celor unsprezece poezii, care compun un capitol deosebit din creația poetului, și unde cifrele de trei, din alcătuirea misterelor existenței lui au dat prilejul creării acestora. Se naște într-un an cu grupul de cifre trei, creează elegiile la treizecișitrei de ani, în anul 1966, o vârstă magnifică misterului exuberant al vârstei lui Iisus. Nichita Stănescu avea blândețea glasului și a firii, gândea deosebit și în contemplarea sa spunea: ”Dacă te trezești, / iată până unde se poate ajunge…” și acea stare de pătrundere în necunoscut îl făcea să elegieze în criză de timp. Melancolia, caracteristică acestei specii literare pe care suprarealismul lui Nichita Stănescu oreașează în simplul dorit al curgerii ideii, îl va face pe poet, într-un timp al ajungerii lui stabilite prin destin, să concluzioneze: ”Iată până unde poate ajunge / privirea, dacă se trezește”. El era un viitor treaz, un gânditor profund al timpului care îl știa că va veni. Însă acest semn al lucidului elevat este dat vizionarului, literatului care știe să vadă prin egoul teluric, eul cosmic: ”numai albastrul călătorește” pentru că, doar el, albastrul din înalt poate veghea pururea timpul și visul.
După contemplare, poetul intră într-o ”criză de timp”, această parte a doua a elegiei a treia sădește măsura versului care se dorește apropiată regulilor speciei literare, formată fiind din trei catrene, în care al doilea și al patrulea vers se caută în rimă, iar a patra strofă compusă în cinci versuri, la care în ”sfera de vid” ochii meditativi și melancolici ai poetului ”se deschid”, prevestește revenirea la starea de contemplare. Deschiderea ochilor sugerează momentul iluminării: ”Fluviu de păsări murind, / pe care vor lansa bărci ascuțite / barbarii, migrând mereu spre ținuturi / nordice și nelocuite.” Păsările sugerează ideile creatoare de artă poetică, visul albastru al literatului, frumosul ce se zbate între trecut și viitor, iar barbarii ce vâslesc bărcile ascuțite, gândurile negre ale lumii ce înconjoară fiindul teluric al poetului. Ținuturile nordice și nelocuite sunt tocmai golurile profanilor și imposibilitatea acestora de a înțelege opera ca ars poetica.
Al patrulea moment din elegie, pentru că toată această structurare a poeziei nu este decât o magică trăire, conștientă și făuribilă în creație, dezvăluie taina și spune că el a rfi putut sta ascuns în acel mormânt, care obosit de așteptări se ”sparge” și din tot lăuntrul lui misterul se împrăștie pe cursul unui fluviu. Însă privirea, spune poetul: ”…ne ține / la un capăt al ei, fructificați.” Ceva ce nu se deosebște de mister se hrănește din interiorul lumii și se amestecă cu ”îngerii copacilor și ai / celorlalte priveliști.” Doar pentru Blaga gorunul sugera ființa care se unea prin moarte cu fiindul teluric al omului, pentru că eul lui cosmic se detașa și urca inițiat drumul spre Înalt însă, la Nichita Stănescu ”copacii ne văd pe noi, / iar nu noi pe ei”, ceea ce sugerează lipsa de lumină a omului profan care trece pe drumul vieții fără să observe vieți. Privirea este cea care devorează, alternează și distruge atunci când nu este controlată, scurcircuitând energiile vieții și provocând ”o gârlă de ochi verzi”, ridiculizează poetul existența ca atârnând ”de capătul unei priviri / care ne suge.”

În sfârșit, cea de a cincea parte a acestei elegii, sugestiv intitulată Contemplare, reclădește armonia celor două părți ale perpetuării vieții: ”Eu știam atât: că ea există, / deși văzul dinapoia frunzelor nici n-o vedea.”
Din starea superioară de poet ”recădeam în starea de om”, spunea, meditând profund asupra eului său, Nichita Stănescu, și încerca să contemple existența ca fapt real prin revenirea în trup, în durere și în mirare. Era o revenire la care mintea elevată, detașată și înălțată în voia ideii prin suflet, care oricând se putea ridica din trup, se reîntoarcea pierdută de sine, după ce contempla neștiutul, simțind durerea fiindului teluric: ”că mă loveam / de propriul meu trup, cu durere, / mirându-mă foarte că-l am.” Penultimul catren al contemplării celei de a treia elegii sugerează clipa revenirii în trup a substanței vii, poate o reîntrupare eminesciană a ideii ce călătorește și revine din îndepărtatul timp într-un trup nou, însă cu totul schimbat și retrăit timpului în care a coborât în viața telurică: ”Dar nu-mi puteam aminti nimic. / Doar atât – că am atins / pe Altceva, pe Altcineva, pe Altunde”, spune poetul-om a cărui nemurire este surprinsă de farisei: ”care știindu-mă, m-au respins.”
În cea de a patra elegie, după cum sugestiv ne transpune poetul într-o lume conturată de arhaic și echilibrată mottoului: Lupta dintre visceral și real pătrundem cu ochii deschiși în timpul Evului Mediu și-l simțim, ca și Nichita Stănescu, ”retras în chiliile / roșii și albe ale sângelui meu.” Globulele vieții, din substanța egoului teluric, se retrag ”În catedrala cu pereți pulsând”. Naturalismul superrealist, în viziunea poetului, anticipează mărturia cosmicului ca suflu divin al vieții omului, golind goliciunea fiindului și umplând-o cu timp. Pentru Nichita Stănescu timpul există prin trăirea omului, așa cum este și Evul Mediu, desfășurat pe sute de ani omenești ca mărturisitor al măsurării vieții telurice. El motivează trăirea în teluric ca o respingere din afară nu că nu ar fi putut coexista timpului, ci faptului că poetul-om are în timpul teluric un trup. Un trup ale cărui dureri sunt frământările, căutătile și suprasolicitarea gândirii: ”propriul meu trup mă urăște, / ca să poată exista mai departe / mă urăște.” Efectul urii este tocmai neputința trupului timpului teluric de a face față timpului detașării și ridicării: ”Dar peste tot în mine sunt ruguri / în așteptare, / și ample, întunecoase procesiuni / cu o aură de durere.” Rugul este focul mistuirii, durerea care frământă poetul cu toată neînțelegerea sensurilor vieții, dar și teama profanului care dorește să-l facă să nu audă geamătul neîntrerupt al durerii. Sensul repetării pronumelui personal ”tu”, din cel de al patrulea catren al părții a doua a celei de-a patra elegii, evidențiază faptul că poetul nu este singur și nici nu se dorește ca arta lui să rămână o umbră a vreunei firi, ci o dorință a creației divine de a învinge neputința prin creație. Poetul iubea totul și se dedica în totalitatea existentă a fiindului său formei de viață. Pentru el, omul era viziunea, splendoarea creației divine pe care o dorea pură ca propria-i dorință de a fi și trăia cu speranța timpului curățirii: ”aprinderea rugurilor, așteptata, / prevestita, salvatoarea / aprinderea-a rugurilor.” Rugul era inspirația curată și demnă a voinței imaginată ca trup al ideii ce-o așeza prin cuvinte în poezie. Mereu m-am simțit în vârtejul gândirii lui Nichita Stănescu și, în mișcarea continuă a tumultuoasei sale vieți telurice, pentru că el, și atunci când era printre noi trăia în lumea din care se desprinsese să ne simtă încercările, tăcut, cu părul răvășit de gânduri, privea și vorbea cu sine trăind tentația realului. Nu aparținuse cu nimic epocii roșii în care venise ca

om, pentru că el era poet și mai presus de toate, după cum singur ne spune în cea de a cincea elegie: ”N-am fost supărat niciodată pe mere / că sunt mere, pe frunze că sunt frunze / pe umbră că e umbră, pe păsări că sunt păsări” (A cincea elegie, 2009:113) și era conștient că într-un timp va fi pedepsit pentru păcatul omului, iar toate acele elemente enumerate mai sus se vor supăra pe el și sentința va fi: ”…condamnat pentru neștiință, / pentru plictiseală, pentru neliniște, / pentru nemișcare.” Toate aceste sentințe sunt mărturie a faptului că omul este sfidător cu propriile elemente ale naturii care îi întrețin viața, dar îl și inspiră. El își sfidează propria umbră, partea nocturnă a sistemului lui existențial, mărturia ființării telurice și a continuării ca fapt de viață pe pământ. Nichita Stănescu nu s-a dorit un simplu trecător, el a simțit respirația, inspirația din nevăzut a celuilalt, trecător ca și el însă mult mai elevat și atras de momentele trăirii: ”Stau în picioare cu capul descoperit, / încerc să descifrez ceea ce mi se cuvine / pentru ignoranță…”, își spune la un moment dat și caută neimportantul lumesc și, oare ce ar putea ignora mai mult poetul-om decât vorbele goale ale profanului, singurele elemente telurice ce pot fi ignorate însă, poate el să trăiască ignorând … nu, și aceasta îi va ucide binele existențial și îi va stinge treptat flacăra iluminării drumului pe pământ. Așteptarea va fi starea de fapt a lacrimilor care i se vor scurge, spun eu, la un moment dat, pentru că rănile vorbelor profanului se vor adânci în cămările inimii în care vor întâlni existentul divin, sufletul.
Suprarealismul lui Nichita Stănescu a făcut pe mulți dintre contemporanii lui, avizi de laude nemeritate și închinători marginali ai unui sistem grosier, să-i critice, ca niște mojici, nu creația, ci persoana, legându-se când de fizicul, când de supurațiile acneice nesemnificative. Neînțeles, poetul declară, în cea de ”A șasea elegie”, că trăiește momente dificile în viața lui, la vârsta la care Iisus își pregătea tăcut și plin de dureri drumul spre înălțare, și spune: ”Stau între doi idoli și nu pot s-aleg / pe niciunul, stau / între doi idoli și plouă mărunt, / și nu pot să aleg pe niciunul / și-n așteptare-nlemnesc, / idolii-n ploaia măruntă.” Cât adevăr, dacă ar fi să interpretăm că acei doi idoli ar putea fi cele două stări ale riturilor de trecere ale omului, viață și moarte, despre care Arnold van Gennep vorbește în lucrarea sa, ca de fapte normale de viață ale omului. Contopit parcă cu spiritul bacovian, Nichita Stănescu simte spiritul ploii: ”Stau cu o lopată în mână, între două gropi, / și nu pot, în ploaia măruntă, / să aleg prima pe care voi astupa-o / cu pământul mușcat de ploaia măruntă.” Gropile stănesciene sunt spațiile libere pe care creierul, într-o veghere a lui, le încarcă cu imagini reale într-o luptă cu tot ceea ce imaginarul creează și, în sfârșit, dă ca trăire în viața cu lumea și cu tot ritualul perceput: ”Trăiesc în numele frunzelor, am nervuri, / schimb verdele pe galben și / mă las pierit de toamnă.”

4. ”Opțiunea la real” și magia hiperboreeană

Trăirea în numele frunzelor este continuarea vieții telurice a omului metamorfozat, după moarte, în tot ceea ce natura totemică a imaginației noastre o activează, ca pe un monitor pe ecranul căruia vedem scene ale realului care de fapt a fost odată și a rămas imprimat ca fiind continuu. După frunze, ale căror nervuri sunt tainicele tuburi prin care seva conduce spre infinit viața și unde poetul, conștient de trecerea timpului, alternează în culori, din

verdele stabil al existentului puternic, în galbenul firav care, în toamna ploioasă și rece, se amestecă cu lutul care se mulează în trup după umbra nopții. El va continua, ca un timp al inițierii, să trăiască și ca piatră: ”bătut în drumuri”, și ca măr: ”...și am / șase sâmburi scuipați printre dinții tinerei fete...”, dar și-ar dori să trăiască și ”în numele cărămizilor...”. Mirați am putea fi la dorințele poetului de a-și trăi timpul teluric în modul acestor stări materiale care, în definitiv, au planul trăibil legat de cel al omului. El trăiește prin fiecare și dorește: „Totul pentru a îmbrățișa, / amănunțit, totul, / pentru a pipăi nenăscutele priveliști / și a le zgâria / până la sânge / cu o prezență.” Vizionar și petrecut în experiențe, neîncercate de omul profan, poetul tinde spre ”nenăscutele priveliști”, singurele care îl vor face să renască în lumea Hiperboreei: ”Ea mi-a spus atunci, văzând lucrurile fixe / ale alcătuirii mele” (2009:117), și urmează propunerea nevăzutei făpturi magice care îl dorește în două stări: cea de mamă și de iubită, însă iubirea maternă este numai dorința de a-l naște, de a-l readuce în lumea din care poetul a fost împins în lumea telurică ”cu sunete lungi atârnate de stelele nopții.” Versul cu care încheie prima strofă a celei de a opta elegii recreează imaginea nașterii lui Iisus, ca fapt împlinit al mântuirii și a curățirii prin apa Iordanului: ”îmi voi dezbrăca trupul / și voi plonja în ape, cu sufletul...”. Pentru poet, apa rămâne darul divin al curățirii, al conștientizării și definirii acesteia la măsura denumită ocean: ”voi plonja într-o astfel de apă mărită, / izbindu-mă de brownienele priveliști, / într-o mișcare de spor, disperată, / voi face zigzaguri...”. Zigzagul, în viața ființei acvatice, este parcurgerea calculată a pătrunderii prin curenții apei, în viața ființei telurice, reprezintă deplasarea în derută, căutarea ieșirii de sub urmărirea agresorului. Apa reprezintă nașterea și renașterea eului din egoul teluric, unde: ”Îngeri presați ca florile / se scuturau sfărâmați, pe platforme”, îngerii sunt imaginea cerului, pătrunzători în toate sistemele pentru că, ”în lumea imaginală, gândirea și existența coincid”, ”iar îngerul e ghidul optim în voiajul sufletului către lumea sa, către universul imaginal.” După ce a trecut prin toate aceste stări, demersuri de înaintare în cosmic va atinge Hiperboreea: ”... zonă mortală / a mai-marilor minții, loc al nașterilor de copii de piatră, / din care sculptați sunt doar sfinții.” Cuvântul mortală are în substratul exprimării două sensuri bine definite: primul, ca superlativ absolut a tot ceea ce reprezintă pentru omul elevat această parte terestră necunoscută, numită țara Hiperboreeană, în care doar mai marii minții ajung să existe ca emanatori de înțelepciune spre lumile cosmice. În cartea sa, elevatul filosof, Andrei Pleșu, marchează sensul adevărat al cosmicului, scriind: ”Cosmicizarea interiorității relativează, în chip semnificativ, nu numai distincția comună dintre văzut și nevăzut, ci și pe aceea, definitorie pentru tradiția europeană, dintre gândire și existență” (Despre îngeri, 2003:79). Cel de-al doilea sens al termenului ar putea fi însăși definirea sfârșitului începutului prin naștere. Supervizarea luminaților are loc în acest spațiu terestru cosmicizat, detașat complet de magneții telurici și de energiile trăirilor lumești: ”Hiperboreea, alb – negru, / aur – argint, / revelație, nerevelație, tristețe / alergând și orbecăind.” Toate aceste adjectivări și substantivizări ale existențialei hiperboreene sunt caracteristici ale lumii elevate, renăscute și înțeleptite prin renașterea mai marilor minții care gândesc lucrul ce există: ”... un act în care a gândi e simultan cu a înființa, în care simplul fapt de a gândi instituie ființa” (Despre îngeri, 2003:79).

În partea a treia a celei de-a opta elegii cosmicul deschide speranța. Aripile angelice înalță spiritul spre înalt: ”… păsările stând înfipte-n ciocuri, / cu pocnet greu de aripi, o rotesc.” Dar și zborul este un ideal împlinit. Păsările îl stăpânesc din aripi, oamenii din gânduri care se înalță precum aceste creații fiinde telurice și aeriene în care: ”vulturi imenși, cu capul îngropat în pietre, / bătând asurzitor din aripi” balansează în imagini care se transformă în păsări unde cele patru anotimpuri petrecute se-ntorc în rotația sferei.
În încheierea elegiei, poetul caută o explicație a zborului: ”Desigur, idealul de zbor s-a îndeplinit aici, / și-o aură verzuie prevestește / un mult mai aprig ideal”, pe care îl definește ca fiind aura ce se descoperă verzuie în prevestirea existentului teluric, un destin cu ”un aprig ideal.”
Cele opt elegii stănesciene, dedicate omului trecător în timp, caută să fie o cutezanță a literatului de a explora necunoscutul omului cu dorința de a avea un ideal, acela de a crea imagini imaginate într-o lume reală, și să gândească viața ca o impresie a unei evoluții tainice, față de care lumea există, natura și tot universul.

5. Conștient de procesul renașterii, poetul creează…

Poetul se regăsește abia în cea de-a noua elegie: ”Într-un ou negru”, după cum singur declară, în propria revenire în fiindul teluric, după lunga trecere în timp. Am putea compara tot acest drum cu lungul șir al peripețiilor inițiatice, însă un altfel de parcurgere a treptelor elevării, a scurgerii substanței creatoare care, într-un final se va vărsa în zona hiperboreeană, zona sacră a grupării mai marilor înțelepți ai lumilor nu numai a uneia dintre lumi. Acolo, în Hiperboreea, se strâng sufletele călătoare, fără forme, doar idei în imagini, după ce parcurg ritualul spălării în oceanul care va crește și se vor înălța apoi spre cerul albastru, despre care poetul spune: ”Desigur, idealul de zbor s-a îndeplinit aici.” Obosit de drum, poetul își caută locul prielnic odihnei pentru a se lăsa ”… încălzit / de așteptarea zborului” unde ”bunul simț se află în contradicție cu starea cosmică. Bunul simț nu este interesat de adevăr, ci de așezarea în adevăr” (Fiziologia poeziei, 1990:43) pentru că adevărată era însăși existența sinelui lângă sine, așa cum decurge și adevărul Mântuitorului în lume ca venit al cerului. Revenit în starea embrionară el încă mai simte ”senzația de ochi” care ”își caută o orbită”. Este un semn al dorinței de contemplare, de încercare de a scăpa de întunericul nenașterii însă ideea este cea care matern îl veghează și îi acordă căldura necesară dezvoltării sale într-o lume necunoscută, de unde versurile sale din cuvinte nerostite să se înalțe în rostirea întâiei încercări ”de umblet”, spune la un moment dat, forțându-se să spargă coaja pielii care îi îngrădea mișcarea în fiindul însuflețit. Este suav, pentru că din oul hărăzit ca loc al așezării pentru naștere, se naște însă într-un ou mai mare ”clocit de-o idee mai mare, / gălbenuș jumătate, pasăre jumătate, / într-un joc cu pași pe furate.” Joc existențial de mărturisire în care jumătate nefiind, jumătate fiind, el observă din greșeala ouălor concentrice că puiul ”de pasăre respins în zbor” caută în zadar oul și ”Sinele încearcă din sine să iasă, / ochiul din ochi” pentru că ochiul este lumina ce îi arată celui menit să vină la viață că ”Dintr-un ou într-unul mai mare / la nesfârșit te naști, nezburată / aripă.” Din ultimele patru versuri ale elegiei tragem concluzia că totul este un vis din care: ”Numai din somn / se poate trezi fiecare” însă

adevărul că ”din coaja vieții niciunul, / niciodată” nu va putea să se înlăture, va consfinți adevărul neputinței schimbării noastre în viața care ne este dăruită prin naștere.
Conținută în cea de a noua elegie, poezia ”Omul-fantă”, închinată filosofului german Hegel, dăruiește cititorului o scurtă prezentare, de fapt o informare antropologică privitoare la omul-fantă ca simbol al mișcărilor pe care spiritul le realizează între planuri, acele lumi paralele de care poetul era conștient că există pe o axă convențională de care marele divin avea cunoștință. Al doilea vers ne înștiințează că această făptură, ca sine om, vine de undeva din afară: ”din afara frunzelor, / din afara luminii protectoare / și chiar / din afara lui însuși.” Primul vers al celei de a doua strofe ne informează că el ”ia ființă venind.” Ce stare extraterestră domină această făptură care dorește să se numească om, însă să nu fie ca un om și care se naște cu totul altfel de cum se naște omul lumii noastre. Nichita Stănescu traversează origini pe care le citează ca mărginimi de unde, citează lumi despre care numai el are cunoștință, ca oricare mare poet, gândind prin imagini reale trăite de conștiința lui. Este o cale imaginativă pe care mintea lui o parcurge cu o viteză încă nedescoperită de oamenii de știință în domeniu, însă care au habar de faptul existenței ei. Poetul nu anticipează, în această minune a creației sale acțiunea, el readuce în fața aceluia care știe să-i citească rândurile fapte care s-au întâmplat și, se pare, ființa lui motivată de existență ar fi participat, pentru că datele cunoașterii sunt foarte exacte, dovadă că spune: ”el adulmecă existența / și ia naștere lăsându-se /devorat de ea.” Dezvăluie și găsește răspuns la ceea ce și cum s-au făcut piramidele, purtate în vid, unde toate corpurile au aceeași greutate, și așezate în deșerturi, nu la singular, ci ca semne distinctive de recunoaștere a înapoierii timpului. Omul – fantă este eul ce poate atinge sfera (Pământul) sau cercul vieții și vede ca aerul și ca simunurul și se hrănește cu frunze, însă din frunză extrage seva cu gândul ”...și ia cunoștință / de existență”, de viața omului creat cu tumult și cu nevoi.
Poezia se desfășoară ca un curs cu teme despre tot ceea ce a fost, este și va putea să fie pe Pământ și nimic nu este aievea, ci totul trăit, frământat de gânduri, născut și renăscut, pentru că însuși poetul respiră moarte și viață deodată. Există o strofă în interiorul poeziei care vizualizează haosul, o imagine a imginației poetului despre Univers: ”Pământul lui a fi (forța divină, energia creatoare de lumi și spații vitale) / își trage aerul din pământul / lui a nu fi, (lumi care își folosesc distructiv energiile creatoare, nevoindu-și existența, sentimentele, gândurile, spărgându-și ideile de zidurile neputinței). Nu se știe cine îl respiră pe cine.”
Nichita Stănescu a creat inspirându-se din trăirile angelice, a respirat odată cu respirația naturii pe care o simțea parte a existenței lui, nelipsită în toată acțiunea lui telurică, viață și creație au fost motivele trăirilor lui. Abunda în imaginație din divin și divinul i se deschidea în trăirile cosmice așa cum sunt tentat să cred că Omul – fantă este însăși expresia existențială a eului său cosmic, cel ce observă și vede nevăzutul: ”Nu se știe dacă între ochiul lui / și ochiul lucrurilor / există vreun spațiu pentru vedere.” În lucruri vede totul și totul se oglindește în el, un androgin perfect, iubitor și doritor de iubire: ”el vine de dincolo / și încă de mai departe de dincolo.” O locuțiune adverbială care exprimă spațiul, însă nu dă date precise despre ce loc este vorba. Se poate deduce că acest ”de dincolo” provine dintr-o exprimare a reprezentărilor fantastice, necunoscute de omul profan, un teritoriu misterios al

unei ființe misterioase care dorește să se apropie de omul rătăcit și să-i fie aproape sau, poate dorește să îl încunoștințeze că nimic nu se poate face fără el în acest spațiu al vieții dăruite spre a fi trăită într-un fel anume: ”Totul e lipit de tot: / pântecul de pântec, / respirația de respirație, / retina de retină.” Reținem din această ultimă strofă a poeziei că acea osmoză este firească între egoul teluric și eul cosmic, este esnța vieții omului elevat, strânsa legătură a sufletului cu inima.
În cea de a zecea elegie, în care termenul exprimativ al existenței ”sunt” este așezat în dreapta, așezarea angelică a darurilor, sub titlu, redă speranța pentru că în chiar primele două versuri ale elegiei, poetul declară: ”Sunt bolnav. Mă doare o rană / călcată-n copite de cai fugind.” Acest prezent al verbului a durea sugerează atât durerea fizică, cât și durerea sufletească, caracteristice și des întâlnite în creația literară stănesciană. Aceste dureri sunt pricinuite de neștiutorii profani ai laudei nimicniciei, sunt durerile nepriceperii omului teluric de a pătrunde în lumea ”de dincolo”, acea lume pe care poetul-om o vede și îi simte pulsul. Ziua, poetul nu poate simți nimic pentru că totul este acoperit, anihilat de ”invizibilul organ”, element lipsit de nume, dar pe care îl simte ca fiind ceva ”dintre deget și limbă”. Amândouă aceste organe, fiind în timpul istoric al evoluției omului, mijloace de simțire a vieții, de însemnare a semnului sacru și de hrănire a minții literatului cu slova cărții ale căror pagini fluturau umezite de saliva rece a buzelor.
Această a zecea elegie am putea-o numi poezia maturității cosmice a eului, după ce, în cele nouă parcursese un drum de inițiere, de cunoaștere prin desprinderea din cosmic. Se lovise de mintea profană și îi simțise împingerile lipsite de sens, materiale și dureroase. A venit apoi timpul când divinului i-au trebuit sfaturi, de la cel ce îi dăduse misiunea coborârii și așezării minții sale elevate în fiindul teluric, și apoi expresii pe care să le simtă în interiorul lui ca așezăminte: ”Iată-mă, îmbolnăvit de-o rană / închipuită între Steaua Polară / și steaua Canopus și steaua Arcturus / și Casiopeea din cerul de seară.” Toate denumirile de stele, pe care poetul le înșiruie în această scurtă prezentare a spațiului nu sunt altceva decât miraculoasele cunoașterii ale Universului, singur dezvăluindu-și originea, care era alta față de a celora unde avea să vină și să locuiască până la ceasul reîntoarcerii, adică al morții telurice. În lungul său drum celest, sufletul său va strânge experiențe, clipe calculate în veacuri și în care vede timpul omului, de aceea spune la un moment dat: ”ah, e nebun căci el suferă / de-ntreg universul.”
Cunoscând faptul că tot ceea ce se găsea acum pe Pământ, spre care venirea lui era iminentă, se poate afla la un moment în distrugere, are regrete față de fauna pământului și simte ploaia, fulgerul, norul, iarna ca pe propriile organe. Înțelege că e departe de a se regăsi nu în spațiul teluric, ci în viața lumii stăpână pe tot, și în mmonetele de profundă melancolie prin luciditatea omului elevat, superior unei existenșe banale, ca cea a profanului, spune: ”Sunt bolnav. Mă doare o rană / pe care mi-o port pe tavă / Ca pe sfârșitul Sfântului Ioan / într-un dans de aprigă slavă.” Semnificativ este faptul că poetul este un trăitor străvechi, un cunoscător al istoriei creștinismului pe care o aduce în versurile sale cu multă pricepere. Dansul acela, despre care poetul amintește în slova sa a fost hotărâtor pentru viața Sfântului Ioan. El este conștient că și sfârșitul său s-ar putea decide tot într-un joc al mișcărilor lumești

și nu întâmplător, spre finalul elegiei spune: ”Sunt bolnav nu de cântece, / ci de ferestre sparte, / de numărul unu sunt bolnav.”
Cea de ”A unsprezecea elegie”, structurată în opt părți, este elegia sfârșitului, a dăruirii pământului, a întrupării, ca o începere a muncilor de primăvară: ”Inimă mai mare decât trupul, / sărind din toate părțile deodată / și prăbușindu-se din toate părțile-napoi, / asupra lui, / ca o distrugătoare ploaie de lavă.” Poetul-om ia cunoștință de toate durerile, intră într-o primăvară a existenței telurice și încearcă să se mențină pe linia vieții lumești: ”se naște numai cel care își este / sieși martor.” Odată desprins din matricea unică, din universul în care umbrele nu își au locul, întruparea mărește atracția și lipirea întru totul cu lutul din care trupul omenesc a fost să fie modelat ca materie, prinde conturul omului, a creației desăvârșite a celui ce a dorit ca teluricul să nu fie cu nimic deosebit cosmic. Să trăiască în dorință și în visarea redevenirii lui: ”Voi alerga până când înaintarea, goana, / ea însăși mă va întrece / și se va îndepărta de mine / aidoma cojii fructului de sămânță…”. Poetul conștientizează că el, ca poet-om are o misiune, aceea de gândire și comportare ca om însă uite să iubească: ”… dăruind / pretutindeni semne-ale aducerii aminte: / cerului – stele, / pământului – aer, / umbrelor – ramuri cu frunze pe ele.”
El cade într-o meditație în care a neînțelegerii formei trupului, însă înțelege sensul întrupării când conștientizează că însăși lumina este un dar al trupului, iar soarele oglinda vederii venirii lui, sprijinit de pământul din care îi va crește propria sămânță: ”… când iarna / își lichefiază oasele ei albe și lungi / și primăvara se ridică.”
Cele unsprezece elegii, introduse în volumul Necuvintele, cu substraturi elevate și trimiteri subtile, întrunesc condițiile unei relatări ale evoluției omului elevat, de la anul I al nașterii lui Iisus, cu subtile căderi în timpul faraonic, în fapt al unei civilizații necunoscute, decât bănuite și consemnate în documentele vremii. Poetul este contemporanul evenimentelor trecute, dar și vizionar al timpului care va veni.
În elegiile sale omul nu apare ca element definit, existențial, ci doar ca o formă de existență terestră care e presupusă, prin sămânța omenească, să fie sădită în trupul pământului care îl va rodi: ”Dar mai înainte de toate, / noi suntem semințele și ne pregătim / din noi înșine să ne azvârlim în altceva”, care este viața diferită pe care o are fiecare dintre noi, modul în care dorim să existăm pe toată întinderea pământului, speranța: ”cu mult mai înalt, în altceva / care poartă numele primăverii…”, pentru că fiecare dintre noi are un început, un necunoscut care ne duce spre viață, un trăitor care nu va ști decât doar că s-a născut dintr-o sămânță pentru a se sprijini de pământ.
În încheierea eseului aș încerca un demers al definirii celor două concepte, poetul-om și omul-poet și aș începe de la a compara astfel existența celor forme fiinduale, spunând că sunt două structuri cu totul diferite, chiar dacă au în comun esența luminii eterne. Poetul-om, un concept nedefinit încă de lumea criticilor de literatură versificată, trăiește retras în reîntrupare, străin și, de aceea, neînțeles. El este încă din pântece plămădit ca făuritor de ideal, de erudiție profundă, dar şi de vaiete şi neîmpliniri sentimentale. Este unic prin gândire și prin modul cum încearcă detaşarea de profan. Omul-poet însă se naşte ca oricare altul din sămânța umană, adună sentimente netrăite și le aşterne în unde, le vântură apoi, dar

mişcările lor rămân nesesizate de cei din lumea luminată. Cutreieră şi cere, i se dă şi trăiește pe măsura dorinței de îndestulare. Poezia lui nu spune nimic decât sughiță sau rumegă ca unele necuvântătoare. Poetul-om însă lasă pe pământ umbra cărților sale și dorul de a fi citit.

Bibliografie:

Barbu, Ion, Poezii, Antologie, tabel cronologic, prefață și comentarii de Marin Mincu, Editura Albatros, București, 1975.

Blaga, Lucian, Poezii, Introducere de George Ivascu, Editura pentru literatură, București, 1966.

Constantinescu, Nicolae, Lectura textului folcloric, Editura Minerva, București, 1986.

Constantinescu, Nicolae, Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie, Editura Univers, București, 2000.

Eminescu, Mihai, Luceafărul, Interpretat de Marin Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1996.

Gennep, Arnold Van, Riturile de trecere, Editura Polirom, Iaşi, 1996, Studiu introductiv de Nicolae Constantinescu.

Kernbach, Victor, Miturile esențiale, Editura Științifică, București, 1978 Nunta la români, Editura Minerva, București, 1974.

Pleșu, Andrei, Despre îngeri, Editura Humanitas, București, 2003.

Stănescu, Nichita, Fiziologia poeziei, Editura Eminescu, București, 1990.

Stănescu, Nichita, Necuvintele, Editura Jurnalul Național, Colecția Biblioteca pentru toți, București, 2009.